

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireye Sosyal Beceri Kazandırmada Karikatür Konuşmaların Kullanımı : Olgu Sunumu

Öz. Eğt. Uzm. Duygu Düşmez
Çağdaş Işık Öz. Eğt. Merk.
duygudusmezz@hotmail.com

Öz. Eğt. Uzm. Psikolog Ebru Uylaş
Çağdaş Işık Öz. Eğt. Merk.
ebruuylas@hotmail.com

ÖZET

Otizm spektrum bozukluğu (OSB), hayat boyu süren, sosyal etkileşim ve iletişim sorunları, sınırlı ilgi alanları ve yinelenen davranışlarla kendini gösteren bozukluktur. Sosyal etkileşimde yaşanan kısıtlılıklar, yaşamın ilk yıllarında kendini göstermekle birlikte, bireyin yaşı arttıkça, ileri düzeyde sosyal becerilerin gerekliliğinin artması ile birlikte bireyin yaşadığı sosyal, iletişimsel, etkileşimsel güçlüğün şiddeti de artmaktadır. Dolayısıyla çocukların sosyal beceri kazanımına odaklanmak gerekmektedir. Gray ilk kez 1991 yılında beden eğitimi sınıfındaki bir öğrencisiyle yaşadığı zorluklar nedeniyle kuralları ve doğru tepkileri tanımlayan bir öykü yazmış ve bu öykü sonrasında öğrencisinin kuralları ve kendisinden beklenen tepkileri daha iyi anladığını, sınıftaki etkinliklere daha etkin katıldığını görmüştür. Bu deneyim sosyal becerilerde yetersizlik gösteren bireyler için sosyal öykülerin etkili şekilde kullanılabilceğini göstermiştir. Karikatür konuşmalar, sohbette söylenen şeyleri, konuşmanın soyut yönlerini görsel hale getirmek için çizimleri kullanarak, ifadenin içeriğini somut olarak göstermeye yardımcı olmakta kullanılır. Bu çalışmada, OSB tanılı 22 yaşında üniversite kademesinde kaynaştırma öğrencisi olan kız öğrenciyse; sosyal becerilerin, arkadaşlık yürütbilme becerileri alt alanından okul sürecinde işlevsel olması düşünülerek seçilen “arkadaşına bir şeyler yapmayı teklif etme”, “uygun şekilde dokunma”, “telefonla konuşma” becerilerinin öğretiminde “Karikatür Konuşmaların” kullanımı sunulmaktadır.

Olgu B. 1998 yılında İzmir’de orta sosyo-ekonomik düzeyde bir ailenin tek çocuğudur. Annesi İzmir’de bir devlet üniversitesinde memur olarak çalışmakta, babası ise özel sektörde mühendis olarak çalışmaktadır. B., 2 yaşından bu yana otizm tanısıyla aynı özel eğitim merkezinde eğitim almaktadır. Müzik alanında yeteneklidir ve resim yapmaktan hoşlanmaktadır. Kaynaştırma öğrencisi olarak Konak 9 Eylül İlköğretim Okulu’nu tamamladıktan sonra 2013 Eylül ayında girdiği yetenek sınavını birinci olarak kazanarak, İzmir Kemalpaşa Ümrân Baradan Güzel Sanatlar Lisesi’nden mezun olmuştur. 2018 de İzmir Demokrasi Üniversitesi Müzikoloji Bölümü’nü kazanmıştır ve şu anda 3. sınıf öğrencisi olarak eğitimine devam etmektedir.

Bu çalışma, Olgu B.’nin okul yaşamında gereksinim duyduğu sosyal beceriler arasından seçilen becerilerinin “Karikatür Konuşmalar” yöntemi kullanılarak çalışılması sonucu elde edilen gelişmeleri özetlemektedir. Çalışmada yer alan beceriler Baker’ın (2007) “sosyal beceri kontrol ölçeği” kullanılarak belirlenmiştir. Olgu B. tarafından öğrenilmiş olan bu becerilerin yeni sosyal çevresinde işlevsel olarak kullanmadığı aile tarafından iletilmiştir. B. çizim/resim yapmayı sevdiği için çalışmanın karikatür konuşmalar yöntemi ile yapılmasına karar verilmiştir. Önce, bu üç becerinin adımları analiz edilmiş ve yazılmıştır. Özel eğitim merkezindeki seanslarda her üç becerinin de adımları eğitimci D. ile yazılı olan sayfadan okunmuş üzerinde konuşulmuş ve B. tarafından beceri adımları karikatür bandı olarak çizilmiştir. Bu üç beceri 5 seans aynı şekilde karikatür konuşmalar yöntemi ile çalışılmıştır. B. üç becerinin adımlarının ifadelerini bağımsız ifade etmeye başladığında 3 seans canlandırma yapılarak çalışılmış ve sonra gölge abla ile okulda uygulama yapılmıştır. Seçilmiş olan her bir beceri için süreç içerisinde tutulan performans kayıtlarındaki gelişmeye dayalı olarak “Karikatür konuşmalar” yöntemi ile uygulanan müdahalenin etkili olduğu düşünülmüştür.

Anahtar Kelimeler: OSB, Karikatür konuşmalar, Sosyal beceri öğretimi.

GİRİŞ

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) Amerikan Psikiyatri Birliği’nin Ruhsal Bozukluklar Tanı ve İstatistik Kitabı-5’e göre, sosyal iletişim ve etkileşimdeki kalıcı yetersizlikler, sınırlı/yinelenen davranış örüntüleri, aynılıkta ısrarcılık, rutinlere bağlılık ve duyuusal uyarılara aşırı duyarlılık ya da duyarsızlıkla kendini gösteren ve belirtileri çok yoğun olarak 24 ay ve sonrasında ortaya çıkan bir nörogelişimsel yetersizliktir (DSM-5, 2013, Çev: Köroğlu, 2013). Farklı disiplinler ve eğitim konusunda farklı teorik yaklaşımlara sahip olan uzmanlar “OSB grubunda yer alan çocukların bozukluklarının merkezinde sosyal beceri yetersizliğinin olduğunu ve bu nedenle eğitimde ilk hedefin bu alan olması gerektiği” konusunda fikir birliğine sahiptirler (Matson, Matson ve Rivet, 2007).

Sosyal beceride yaşanan kısıtlılıklar, yaşamın ilk yıllarında kendini göstermekle birlikte, bireyin yaşı arttıkça, ileri düzeyde sosyal becerilerin gerekliliğinin artması ile birlikte bireyin yaşadığı sosyal, iletişimsel, etkileşimsel güçlüğün şiddeti de artmaktadır. Dolayısıyla çocukların sosyal beceri kazanımına odaklanmak gerekmektedir. Her çocukta olduğu gibi OSB olan çocuklar da sosyal beceriler; bireyin toplumda yaşamasını, akranları ve toplumdaki diğer bireyler ile etkileşimini sağlamaktadır. Bireylerin toplum içerisinde başkalarına muhtaç olmadan hayatlarını sürdürebilmeleri, yaşam standartlarını arttırabilmeleri, genellikle çevresi ile kurdukları iyi iletişime bağlıdır. Özel eğitime gereksinimi olan ya da olmayan bütün bireylerin, toplumdaki diğer bireyler ile sağlıklı bir uyum içerisinde hayatlarını sürdürebilmeleri, sahip oldukları sosyal becerileri ile doğrudan ilgilidir (Sucuoğlu, Çiftçi-Tekinarslan ve Pınar 2013).

Yetersizlikten etkilenen tüm çocuklar gibi otizmi çocukların da çocukluk döneminin en erken yıllarından itibaren yoğun bir biçimde desteklenmesi, sosyal kazanımlarının sağlanabileceği eğitim ve arkadaşlık ortamlarının çocuklara sunulması oldukça önemlidir. Bu çocukların başarılı bir şekilde kaynaştırma ortamlarında yer alabilmeleri için yetersiz oldukları sosyal becerilerin öğretilmesi gerekmektedir (Girli, 2004; Özdemir, 2010; Sucuoğlu, 2003). Sosyal beceri öğretiminde kullanılan çok fazla yöntem bulunmaktadır. Bunlardan bazıları akran aracılı öğretim, video modellenmiş öğretim, doğrudan öğretim, bilişsel süreç yaklaşımı ile öğretim, işbirlikçi öğrenme yöntemi, kendini yönetme stratejileri öğretimi, fırsat öğretimi, sosyal öyküler ve karikatür konuşmalarıdır. Bu çalışmada Olgu B.’nin okul yaşamında gereksinim duyduğu sosyal beceriler arasından seçilen “arkadaşına bir şeyler yapmayı teklif etme”, “uygun şekilde dokunma”, “telefonla konuşma” becerilerinin “Karikatür konuşmalar (comic strip conversations)” yöntemi kullanılarak öğretiminde elde edilen gelişmeler özetlenmektedir.

Karikatür konuşmalar

Gray ilk kez 1991 yılında bir öğrencisiyle yaşadığı zorluklar nedeniyle kuralları ve doğru tepkileri tanımlayan bir öykü yazmış ve bu öykü sonrasında öğrencisinin kuralları ve kendisinden beklenen tepkileri daha iyi anladığını, sınıftaki etkinliklere daha etkin katıldığını görmüştür. Bu deneyim Gray’e sosyal becerilerde yetersizlik gösteren bireyler için öykülerin etkili bir şekilde kullanılabilceğini göstermiştir (Gül- Olçay ve Tekin-İftar, 2012). Gray (1994) de öykülerin karikatür konuşmalarla anlatıldığı bir yöntem de kullanmaya başlamıştır. Karikatür konuşmalar da, bir olay veya olaylar dizini basit çizim teknikleri ile çizilir. Karakterler genellikle çöpten adam şeklindedir ve her karakterin ne söylediğini göstermek için konuşma baloncukları kullanılarak bir sohbette gerçekten söylenen şeyleri gösterebilirler. Karikatür konuşmalar, sosyal etkileşim sırasında konuşmanın soyut yönlerini görsel hale getirmek için karikatür çizimleri kullanarak, bir ifadenin veya mesajın duygusal içeriğini somut olarak göstermeye yardımcı olmakta kullanılır (Carol Gray, 1994).

Karikatür konuşmalar nasıl kullanılır

Karikatür konuşmalar OSB olan bireylerin zorlandıkları kavramları anlamalarına yardımcı olmaktadır. İnsanlar konuşurken resim çizer ve bu çizimleri farklı sosyal durumları öğrenmek için kullanabilir. Çalışmalar sırasında OSB olan birey başrolü üstlenir; ebeveynler, bakıcılar veya eğitimciler çalışma sırasında destek ve rehberlik edebilirler. OSB olan birey konuşurken karikatürler çizmeye aşına hale getirmek ve sıradan sosyal etkileşimleri taklit etmek için günlük yaşamdan sık bilinen bir konuşma (örneğin, hava durumu hakkında konuşmak) ile başlanır. Belirli bir durum veya sosyal etkileşim türü hakkında önceden belirlenen soru ya da sorular sorulur. OSB olan birey konuşarak ve aynı zamanda yanıtını çizerek cevap verebilir. Çizimleri kılavuz olarak kullanıp tartışılan olay veya durum özetlenir. Tespit edilen sorunların veya endişelerin nasıl ele alınabileceği düşünülür. Gelecekte yaşanabilecek benzer durumlar için eylem planı geliştirmek, OSB olan birey için hazırlanmış faydalı bir rehber olacaktır. Olayları sırasıyla anlatmakta ya da aktarmakta güçlük çeken bireyler için karikatür konuşma kutuları kullanılabilir veya çizimler oluştukları sıraya göre numaralandırılabilir (National Autistic Society, “Social stories and comic strip conversations”, Erişim 29 Ocak 2021).

Karikatür konuşmalar, gelecekte endişeye neden olabilecek sınav ya da sosyal etkinlik gibi durumları planlamak için de kullanılabilir. Ancak planların bazen değişebileceğini unutmadan, bilgileri yeni bir durumda beklenmedik değişikliklere izin verecek şekilde sunmak da oldukça önemlidir. Karikatür konuşmaları hazırlarken kağıt, kalem ya da bu çizimler için bilgisayar destekli uygulamalar kullanılabilir. Bireyden hangi malzemeleri kullanmak istediğini seçmesi istenebilir ya da düzeyine uygun seçimi yapabilmesi için rehberlik edilebilir. Bazı kişiler karikatür konuşmaları bir defterde yapmak veya akıllı telefonlarına, tabletlerine kaydetmek isteyebilir, böylece ihtiyaç duyduklarında bunlara başvurabilir ve anahtar kavramları kolayca hatırlayabilirler (National Autistic Society, “Social stories and comic strip conversations”).

OLGU

Olgu B. 1998 doğumlu, İzmir’de orta sosyo ekonomik düzey bir ailenin tek kız çocuğudur. Müzik alanında yeteneklidir ve resim yapmaktan hoşlanmaktadır. Kaynaştırma öğrencisi olarak İlköğretim sürecini tamamladıktan sonra Güzel Sanatlar Lisesi’nden mezun olmuştur. Şu anda İzmir Demokrasi Üniversitesi Müzikoloji Bölümü’nde 3. sınıf öğrencisidir.

Çalışmada yer alan beceriler, aile, eğitimci ve B. tarafından doldurulmuş olan Baker’ın (2007) “Sosyal Beceri Kontrol Ölçeği” kullanılarak belirlenmiştir. Buna göre konuşma sırasında sıra alabilme, oyunlarda kazanmayla ve kaybetmeyle baş edebilme, bilmiyorum diyebilme, uygun dinleme pozisyonunda durabilme, karşısındakinin işitebileceği bir ses tonuyla konuşabilme becerilerini kazandığı belirlenmiştir. B.’nin öğrenmiş olduğu “arkadaşına bir şeyler yapmayı teklif etme”, “uygun şekilde dokunma”, “telefonla konuşma” becerilerini yeni sosyal çevresi olan üniversitede işlevsel olarak kullanmadığı aile tarafından iletilmiştir. Bu nedenle bu üç becerinin B.’nin yeni sosyal çevresine göre uyarlanarak çalışılması ve işlevsel kullanımı hedeflenmiştir.

Uygulama

Önce, belirlenen 3 becerinin adımları analiz edilmiş ve yazılmıştır. Bireysel eğitim seanslarında; 3 beceri, 5 seans aynı şekilde çalışılmıştır. B. 3 becerinin de adımlarının ifadelerini bağımsız ifade etmeye başladığında, canlandırma (3 seans) yapılarak çalışılmıştır Çalışmanın genelleme uygulamaları, gölge abla ile okulda, aile ile de evde yapılmıştır. Öğretim sürecinde performans kaydı tutulmuştur. Uygulamanın adımlarına Şekil 1. de yer verilmiştir.

Beceriler:

1 - “Arkadaşına bir şeyler yapmayı teklif etme”

2 - “Uygun şekilde dokunma”

3 - “Telefonla konuşma”

Uygulama Adımları:

1. Becerinin adımları eğitimci D. tarafından okunur ve B. ile hakkında konuşulur.

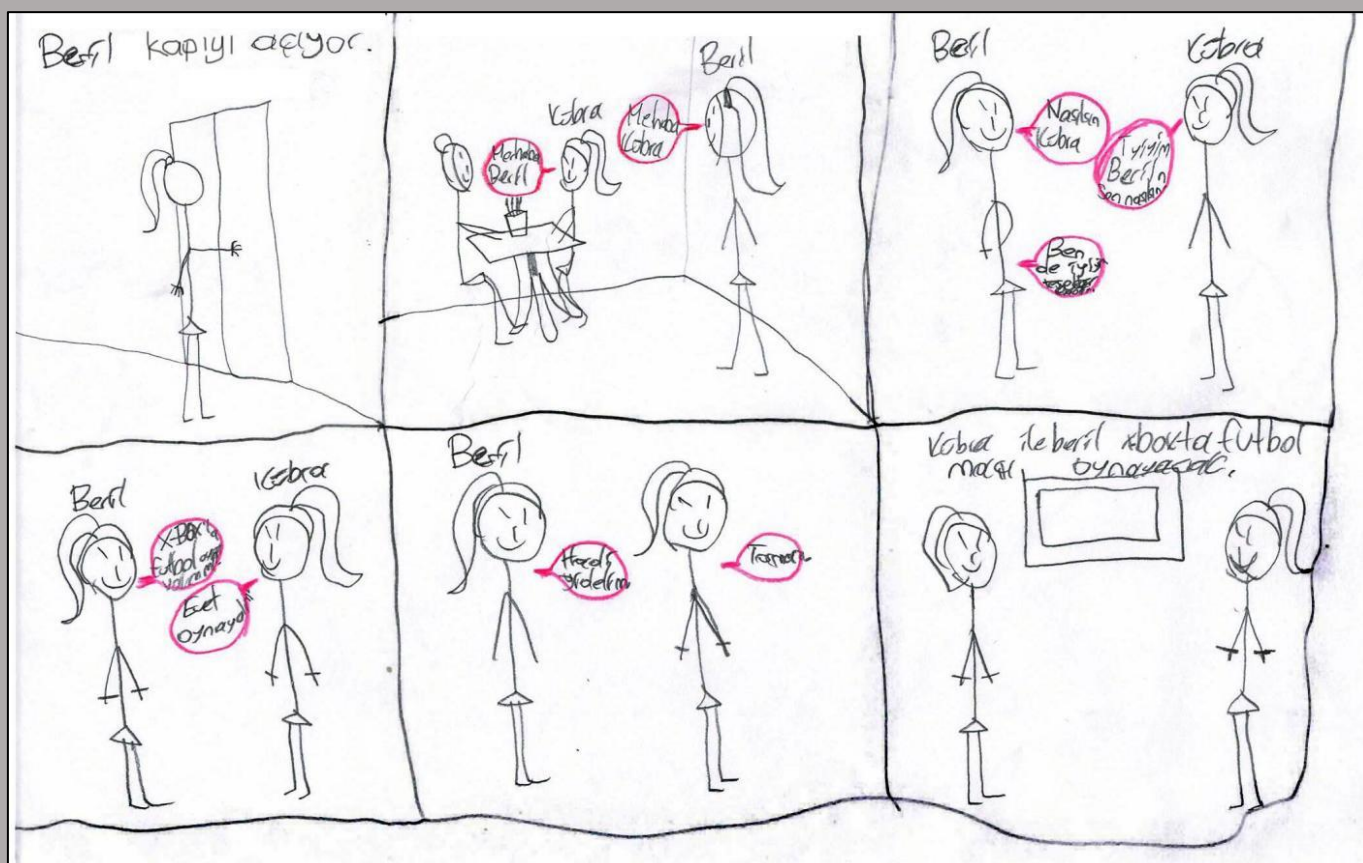
2. B. tarafından becerinin adımları karikatür bandı olarak çizilir.

3. Karikatür bandı kullanılarak eğitimci ile dramatize edilir.

4. Aynı uygulama akran (K) ile canlandırma yapılarak tekrarlanır.

5. Sosyal ortamda uygulamanın genelleme çalışmaları yapılır.

Aşağıda çalışılan hedeflerden ikisi ile ilgili karikatür konuşma örneklerinden ikisi yer almaktadır (*Resim 1, Resim 2*).

Resim 1. “Arkadaşına bir şeyler yapmayı teklif etme.”

Resim 2. “Telefonla konuşma.”

TARTIŞMA

Bu çalışma sonunda OSB tanısı olan B nin hedeflenen “arkadaşına bir şeyler yapmayı teklif etme”, “uygun şekilde dokunma”, “telefonla konuşma” becerilerini yeni sosyal çevresi olan üniversitede işlevsel olarak kullanmayı öğrendiği aile tarafından gözlemlenmiştir.

OSB olan çocukların sosyal ve bilişsel becerileri üzerine yapılan araştırmalar, bu çocukların en güçlü özelliklerinin görsel algısal (visual-perceptual) becerileri olduğunu göstermiştir (Lincoln, Courchesne, Kilman, Rodgers, 2000). OSB olan çocukların sözel ifadeleri anlamakta zorlandığı ancak görsel semboller kullanılarak sunulan karikatür konuşmalar gibi yöntemler ile, özellikle beceri basamaklarının öğretiminde görsel destek öğretim yöntemlerinin kullanımı, öğretilmek istenen beceri ve davranışların çocuk tarafından daha kalıcı öğrenilmesine neden olduğu belirtilmiştir (Girli, 2004). Birçok çalışmada gösterildiği gibi, örneğin, Charlop-Christy ve Daneshvar (1993), Gray ve Garand (1993), Özdemir (2008), Schneider ve Goldstein (2010), Tekin, (2010) Uylaş ve Girli (2011) otizmlili çocuklara beceri öğretiminde; resim, yazı, video gibi görsel destek stratejilerinin işe yaradığı söylenmektedir (Girli ve Sabırsız, 2012). Bu sonuç otizmlili çocuklarda, sosyal beceri öğretiminde karikatür konuşmaların etkili bir yöntem olarak kullanılabileceğini düşündürmüştür. Karikatür konuşmalar otizmlili çocukların görsel öğrenme özelliklerini dikkat alarak geliştirilmiş görsel stratejiler kullanılarak yapılmış olan (örneğin düşünce baloncukları) sosyal beceri ve zihin kuramı becerilerin öğretildiği farklı araştırma sonuçları ile paralellik göstermektedir (Girli ve Sabırsız, 2012; Tekin, 2010; Uylaş, Girli, 2011; Şengün, 2013).

Karikatür konuşmaların öğrenci tarafından yazılması, bireysel olması, kısıtlılığı ve çocuğun gereksinimlerini içermesinin öğretimin etkili olmasını sağlamaktadır (Moore, 2008). Bu çalışmada da B için karikatür konuşmalar kullanılarak üç sosyal durumda, ne söylemesi gerektiği somutlaştırılmış ve görselleştirilmiştir. Yöntemin bu özellikleri B’nin becerileri öğrenmemesinde etkili olmuştur. Bu çalışma otizm spektrum bozukluğunda yer alan sadece bir olgu ile çalışılmış ve üç beceriyle sınırlı olması nedeniyle, sonuçların genellenmesinde bu sınırlılık dikkat alınmalıdır.

KAYNAKÇA

Aslan, K ve Şahin, S. (2015). Ülkemizde Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklarda Sosyal Becerileri Geliştirmeye Yönelik Yapılan Güncel Çalışmalar. H.Ü.Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi. Cilt.2, Sayı.3.

Atasoy, S. (2008). Yüksek Fonksiyonlu Otistik Çocuklarda Çeşitli Bilişsel Özellikler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Doktora tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Baker, J.E. (2003). Social Skills Training for Children and Adolscents with Asperger Syndrome and Social Comunication Problems. Kansas: Autism Asperger Publishing Company.

Baker, J. K., Fenning, R. M., Crnic, K. A., Baker, B. L. ve Blacher, J. (2007). Prediction of social skills in 6-yearold children with and without developmental delays: Contributions of early regulation and maternal scaffolding. American Journal On Mental Retardation, 112 (5).

Balçık, B. ve Tekinarslan İ. Ç. (2012). Otizmlili Çocuklara Sosyal Beceri Öğretiminde Sosyal Öykülerin Etkisinin İncelenmesi. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. Cilt. 45 Sayı 1.

Baron-Cohen, S., Leslie, A. M., ve Frith, U. (1985). Does the Autistic Child Have a“Theory of Mind?” Cognition, 21.

Charlop, M. ve Christy, S. (2003). Using Video Modeling to Teach Perspective Taking to Children with Autism. January 1. Volume 5.

Frith, U., Happé, F., ve Siddons, F. (1994). Autism and Theory of Mind in Everyday Life. Social Development, 3.

Gray, C ve Garand, D. (1993). Social Stories: Improving Responses of Students with Autism with Accurate Social Information. Focus on Autistic Behavior. Volume 8, Number 1.

Gray, C. (1994). The New Social Story Book. Jenison, MI: Jenison. Public Schools

Girli, A., Tekin, D. (2010). "İleri Düzey Zihin Kuramı Testleri ile Otizmlili ve Tipik Gelişim Gösteren Çocukların Zihin Kuramı Düzeylerinin İncelenmesi" 20. Özel Eğitim Kongresi, Ekim, Gaziantep.

Girli, A ve Sabırsız, S. (2011). Otizm Tanılı Çocuklara Uygulanan “Resimlerle Duyguların Öğretimi Programı”nın Etkililiğinin İncelenmesi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi. 12(1).

Olçay-Gül, S. ve Tekin-İftar, E. (2012). Otizm Spektrum Bozukluğu Tanısı Olan Bireyler için Sosyal Öykülerin Kullanımı. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Özel Eğitim Dergisi. 13(2).

Happé, F. G. E. (1994). An Advanced Test of Theory of Mind: Understanding of Story Characters” Thoughts and Feelings by Able Autistic, Mentally Handicapped, and Normal Children and Adults. Journal of Autism and Developmental Disorders, 24.

Köroğlu, E. (2013). DSM-5 Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı. HYB Yayıncılık.

Lincoln, A.J. , Courchesne, E. , Kilman, B.A. , Elmasian, R. , & Allen, M. (2000). A study of intellectual abilities in high-functioning people with autism. Journal of Autism and Developmental Disorders, 15 (3).

Matson, J. L., Matson, M. L., & Rivet, T. T. (2007). Social-skills treatments for children with autism spectrum disorders: An overview. Behavior Modification, 31(5).

Moore, D. A. (2008). The trouble with overconfidence. Psychological Review, 115(2).

Naomi Schneider, N. ve Goldstein, H. (2010). Using Social Stories and Visual Schedules to Improve Socially Appropriate Behaviors in Children With Autism. Journal of Positive Behavior Interventions. Volume 12 (3).

NAS, National Autistic Society. “Social stories and comic strip conversations”. Erişim 29 Ocak 2021. <https://www.autism.org.uk>

Özdemir ,A. ve Yılmaz, O. (2008). Assessment of outdoor school environments and physical activity in Ankara’s primary schools. Journal of Environmental Psychology. 28 (3).

Sucuoğlu, B ve Özokçu, O. (2005). Kaynaştırma Öğrencilerinin Sosyal Becerilerinin Değerlendirilmesi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi. 6(1).

Sucuoğlu, B., Çiftçi-Tekinarslan, İ., & Pinar, S. (2013). Zihin engelli çocukların annelerinde Sosyal Beceri Dereceleme Sistemi Ebeveyn Formu'nun psikometrik özelliklerinin değerlendirilmesi. Eğitim ve Bilim, 38.

Şengün, E. (2013). Yüksek İşlevli Otizm ve Asperger Tanılı Çocuklarda İleri Derecede Zihin Okuma Becerileri Öğretimi Programının Etkililiği İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İZMİR.

Tekin, D. (2010). Düşünce Baloncukları Tekniğinin Kullanıldığı “Yanlış İnanç Öğretim Paketi”nin Asperger Sendromu ve Yüksek İşlevli Otizm Tanısı Almış Çocukların “Yanlış İnanç” Düzeylerine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İZMİR.

Tekin, D. ve Girli, A. (2011). İştme Engeli Olan Bireyler ve Zihin Kuramı. Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 30.

Uylaş, E. ve Girli, A. (2011). The Examination of the Effectiveness of the Instructional Program Teaching Belief Based Emotions to Children with Autism through Flash Cards. Journal of Educational and Instructional Studies In The World (Dünya'daki Eğitim Ve Öğretim Çalışmaları Dergisi), November 2011, Volume 1.

Uylaş, E. (2015). Otizm Spektrum Bozukluğu Tanılı Çocuklar İçin Geliştirilen Zihin Okuma Becerileri Öğretimi Programının Etkililiğinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İZMİR.

